

**ÇAĞDAŞ BATI
DÜŞÜNCESİNDEN**

YAZARIN ÖBÜR ESERLERİ (DİRİLİŞ YAYINLARI'ndan)

Şiir:

ŞİİRLER I	Monna Rosa
ŞİİRLER II	Şahdamar/ Körfez/ Sesler
ŞİİRLER III	Hızır'la Kırk Saat
ŞİİRLER IV	Taha'nın Kitabı/Gül Muştusu
ŞİİRLER V	Zamana Adanmış Sözler
ŞİİRLER VI	Ayinler/Çeşmeler
ŞİİRLER VII	Leylâ ile Mecnun
ŞİİRLER VIII	Ateş Dansı
ŞİİRLER IX	Alınyazısı Saati
GÜN DOĞMADAN (Şiirlerin Toplu Basımı)	

Hikâye:

HİKÂYELER-I	Meydan Ortaya Çıktığında
HİKÂYELER-II	Portreler

Piyes:

PİYESLER-I • ARMAĞAN

Çeviri Şiir:

BATI ŞİİRLERİNDEN • İSLÂMİN ŞİİR ANITLARINDAN

Düşünce:

RUHUN DİRİLİŞİ • KIYAMET AŞISI • ÇAĞ VE İLHAM I-II-III-IV • İSLÂM TOPLUMUNUN EKONOMİK STRÜKTÜRÜ • DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE • İSLÂM • İSLÂMİN DİRİLİŞİ • DİRİLİŞ NESLİNİN ÂMENTÜSÜ • İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ • YITIK CENNET • GÜNDÖNÜMÜ • MAKAMDA • DİRİLİŞ MUŞTUSU • DÜŞÜNCELER I-II • FİZİKÖTESİ AÇISINDAN UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ I-II-III • YAPI TAŞLARI VE KADERİMİZİN ÇAĞRISI I-II • UNUTUŞ VE HATIRLAYIŞ • VAROLMA SAVAŞI • ÇAĞDAŞ BATI DÜŞÜNCESİNDEN • SAMANYOLUNDA ZİYAFET

Deneme:

EDEBİYAT YAZILARI-I Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir
EDEBİYAT YAZILARI-II Dışımızın Zarı
EDEBİYAT YAZILARI-III Eğitim Ehramları

İnceleme:

YUNUS EMRE • MEHMED ÂKİF • MEVLÂNÂ

Günlük Yazılar:

FARKLAR • SÜTUN • SÜR • GÜN SAATİ

SÖYLEYİŞLER

Röportaj:

TARİHİN YOL AĞZINDA

Konferans:

ÇIKIŞ YOLU-I Ülkemizin Geleceği

Meydan konuşması:

ÇIKIŞ YOLU-II Medeniyetimizin Dürilişi
ÇIKIŞ YOLU-III Kutlu Millet Gerçeği

SEZAI KARAKOÇ

**ÇAĞDAŞ BATI
DÜŞÜNCESİNDEN**

çeviriler

3. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI

Nuruosmaniye Cad. Derin Han, No: 8/1

34410 Cağaloğlu - İstanbul Tel: (0212) 519 04 57

Posta Çeki: 348155

www.dirilis yayinlari.gen.tr

Diriliş Yayınları : 51
Birinci baskı : 1997
İkinci Baskı : 2006

BU KİTAP

Bu kitabı oluşturan çevirilerden Alain Bosquet'ninki 1955'te Şiir Sanatı dergisinde, 1975'te Diriliş'te Alain'inki, Mauriac'inki ve G. Marcel'inki 1964'de Büyük Doğu Dergisi'nde, 1975'e Diriliş Dergi'sinde, André Malraux'nunki ve Unamuno'nunki 1970'de Diriliş Dergisinde, diğerleri 1976'da Diriliş Pazartesi ve Perşembe Günlüğü'nde yayınlanmıştır.

© Diriliş Yayınları. BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, internet dosyası açılmaz).

Baskı Cilt: Mutlu Basım Yayın
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No:264 Topkapı / İstanbul
İstanbul - Haziran 2012

**ÇAĞDAŞ BATI
DÜŞÜNCESİNDEN**

MIGUEL DE UNAMUNO
(1864-1936)

ÖLÜMSÜZLÜĞE SUSAYIŞ

Gnostiklerin veya akılcıların felsefî değil de, bir retorik özellik taşır görmelerine rağmen ölümsüzlükteki ölümsüz soluyuş üzerinde biraz duralım. İlâhî Eflâtun bile, Phédon adlı eserinde ruhun ölümsüzlüğü üzerinde inceden inceye dururken, bu konuda mitlere başvurmadan başka çare bulunmadığından bahseder.

Her şeyden önce, Spinoza'nın şu, her varlığın kendi kendisi olarak sürmeğe kendini zorladığı, kendi hazır özü olan bu çabanın sonsuz bir zamanı içinde bulundurduğu, ve nihayet ruhun, ister açık seçik, ister karmakarışık fikirlerle olsun sonsuz bir süre için kendi varlığı içinde devam etmek niyetini taşıdığı ve bu niyetin de şuurunda olduğu düşüncesini bir kere de burda hatırlayalım ve bu hatırlayış sonuncu hatırlayış da olmasın (Etika, bölüm III, VI-IX. parçalar).

Kendimizi mevcut olmayan varlıklar gibi görmemiz gerçekten bizim için olacak şey değildir; hiçbir çaba, mutlak şuursuzluğun hükmü hesaba katıldığı ölçüde daha da güçleşmek şartıyla, kendi öz hiçliğinden bir şuur çıkaramaz. Okur! Kendi kendine, derin uykudayken senin ruhun kendi bütünlüğü içinde hangi haldedir, bir düşün; şuurunu la-şuur özüyle doldurmayı dene kendi kendine. İşte o zaman anlayacaksın, göreceksin. Onu anlamaya çalışmada, ne korkunç acılar veren bir başdönmesi vardır. Hayır, kendimizi asla yokmuşuz gibi düşüneyiz.

Korunma içgüdümüzün çocuğu dış dünya, eşya evreni, bana, ruhumun ürküntüler içinde kanatlarını demir parmaklıklarına çarptığı dar bir hapisane, bir zindan gibi gelir. Ben onda soluyacak havayı bulamam. Daha çok, daima daha çok, ben kendim olmak ve durmaksızın olmak, başkasının dışında ve ötesinde olmak, gözle görünür ve görünmez şeylerin tümünü ruhuma bağlamak, uzayın sonsuzluğuna uzanmak ve zamanın sonsuzluğuna dalmak isterim. Hep ve her zaman için olmamak, olup olmamanın aynı şey olması gibi bir şeydir; ya da hiç olmazsa her zaman hep ben olmalıyım. Zaten hep ben olmam, başkaları da olmam demek. Hep veya hiç!

Hep veya hiç! Zaten başka hangi deyiş, Coriolan'ında Marcio'ya: "Tanrı olmak için ebediliğe ihtiyaç var" dedirten şairin, Şekspir'in "olmak veya olmamak" sözündeki anlama sahip olabilir? Ebedilik! Ebedilik! İşte en nefis soluk; insanlar arasında aşk diye anılan, ebediliğe susayıştır gerçekte; başkasını seven onda kendini ebedileştirmek ister. Ebedî olmayan, gerçekte yok demektir.

Hayat derinliklerine dalış dalgalarının bu korkunç görünüşü, her zaman şair ruhlarının derinliklerinden çılgınlık kopardı. Pindare'ın "bir gölgenin rüyası"ndan Calderon'un "Hayat bir rüyadır" sözüne, ve Şekspir'in "biz rüyaların özünden yaratıldık" cümlesine kadar; bu sonuncu söz, İspanyolunkinden daha trajiktir; çünkü: İngiliz, bizi bir rüya, rüya gören bir rüya olarak anlattığı halde, öbürü sadece hayatımızı bir rüya olarak görüyor, ama bizi rüya görenler olarak görmüyor.

Gelip geçen dünyanın boşluğu ve aşk, gerçek şiirin mahrem ve temel iki notasıdır. Biri çınlamayınca öbürü de çınlamayan iki nota. Geçici hayatın boşluğu duygusu boş ve geçici olanı tek yenen ve hayatı anlamlandıran ve ebedileştiren aşkı çağırır. Görünüşte en azından; çünkü: realitede... Ve aşk, bilhassa o, kaderle mücadeleye giriştiği zaman, bizi görünüşler dünyasının boşluğu duygusundan kurtarıyor ve biz onda âdeta kaderin yenildiği, hürriyetin kanun olduğu bir başka dünyanın varlığına eriyoruz.

Her şey geçer! İşte, dudakları şelâlesinde, hayat çeşmesinden içenlerin, iyinin ve kötünün bilgi ağacının yemişinden tadanların dilindeki nakarat!

Olmak, daima olmak, sınırsız olmak! Olmaya susayış, daha çok olmaya susayış! Tanrı'ya acıkma! Ebedî aşk susayışı ve ebedî kılan susayış! Daima olmak! Tanrı'ya kadar olmak!

"Siz tanrılar gibi olacaksınız" der yılan Tekvin (III,5) e göre, ilk âşık çiftte. "Eğer biz Mesih'te ancak bu dünya içinde umutlanma zorunda olsaydık, insan-

ların en sefili olurduk” diye yazıyordu Havari (I. Cor. XV,19). Zaten her din tarihçe ölümler kültü, yani ölüm-süzlük inancı kaynaklıdır.

Amsterdamlı trajik Portekiz yahudisi, hür insanın her şeyden az ölümü düşündüğünü yazmıştı; fakat bu hür kişi, hayat kudretinden ve elastikiliğinden mahrum, aşktan yoksun, kendi hürriyetinin esiri bir kişidir. Bir gün öleceğimin düşüncesi ve ondan ötesinin muamması, şuurumu alt üst ediyor, kökünden sarsıyor. Yeşil ve sakın kırı seyrederken, yahut benimkinin kardeşi bir ruhun pencereleri olan ışıklılı gözlemlere bakarken şuurum açılıyor, ruhumun damarlarının açılıp genişlediğini hissediyorum, ihtiraslı hayatla doluyorum ve geleceğime inanıyorum; fakat tam o anda sırrın sesi kulağıma fısıldıyor: öleceksin! Ölüm Meleğinin kanadıyla bu söz bana hafifçe dokunuyor ve mânevî sarsıntı âdetâ ilâhî bir kanla ruhumun çeperlerine çarpıyor, onu sarıp kuşatıyor.

Hayatın Trajik Duygusu'ndan

ALAIN
(1868-1951)

ŞİİR VE TABİAT

Gerçek şiir bir tabiat meyvesidir. Bu, işitildiğinde kulakla derhal, daha iyisi yüksek sesle okunduğunda, boğaz ve nefesle, hatta bütün vücutla duyulandır. Bu, başlangıçta, fizyolojik olarak, fizyolojik sebepli, insanın ölçüsü, muvazenesi, mahrem hareketlerini düzene gerektiği gibi koyan, güç durumdaki vücudu sallayan, gezen, azaptan kurtaran bir çeşit müziktir. Biz, aşağı yukarı heyecanlarımız bedbahtlıklarımızmış gibi yaratılmışız; yapımız böyle; çocukta en küçük bir sebeple derhal dışa vuran bu vahşi çekingenliği, bu sabırsızlığı, bu gazabı düşünün. Ne gariptir, bozuk bir kilit, yanlış bir adım, bir sürpriz, beklenmedik bir cevap için heyecanlanıveririz. O zaman bize dünya dardır. Her şey aksidir, zıttır, takallus etmiştir. Şiirin ilk tesiri, hatta daha anlaşılmadan, bu güzel kelimelerin en geniş mânasıyla, her mânasıyla bir iyilik, yumuşaklık, merhamet, saf tesiridir. Şüphesiz, o, insanı heyecanlandırır, şaşırtır. Çünkü. bu,

bir insanın haykırışı, çılgılığıdır. Fakat aynı zamanda emniyet verir, insanı bağlarından kurtarır, mesut eder; melankoli, keder, facia ve tezat içinde bile, gerçekten hissettiğimizle denediğimiz arasında harikulâde bir ilgi kurar.

Söyleşiler'den

PAUL CLAUDEL
(1868-1955)

ŞİİRDE İLHAM HAKKINDA A. BREMOND'A MEKTUP

Ruhun ve deyişin en derin problemlerine dokunan iki kitabınızı (Saf Şiir ve Dua ve Şiir adlı kitaplarınızı) tasavvur edebileceğiniz bir ilgiyle tekrar ve tekrar okudum. Bunlar, muhteva bakımından çözümden çok soru getiren sokratik eserler... Ama öyle konulmuş sorular ki, kaçamak cevaplarla baştan savılıp atılması mümkün olmaz. Kimse, bu kadar hoyrat ve açık bir tarzda «sorguya çekilmiş» olmaktan hoşlanmaz; ve sizin peşin hükümlerinden korktuğunuz öfkeli ve kızgın kişilerin verdikleri can sıkıntısı, ihtiyar ruh azapçılarının dinleyicisi durumuna düşmüş olanlarıinki gibi apaçık.

Çatışmanın temelinde siz bin kere haklısınız; o kadar ki, bunun tartışılmasının gereğine bile aklım ermez. Şiir, M.de La Palisse bile itiraf etmişti, düşü-

nen, muhakemeler yapan akılla olmaktan çok, hayal gücü ve duyarlılıkla doğrudan doğruya ilgiler kuran bellibaşlı bir «şiir melekesi»nin eseridir. Ama, bu demek değildir ki, akıl, zevk ve hele ölçü esprisi yaratışta önemli bir rol oynamaz; oynar oynar ya, sadece bir berkitiş ve kontrol fonksiyonu içinde ve ikinci derecede işe karışırlar. Şiir, bir kaç eşyadan, bir eşya grubundan tüten bir düşüncü, kelimelerle de meydana getirmek bellibaşlı ihtiyacının sonucudur. Öyleyse, her şeyden önce, hayalgücünün canlı ve yürekli bir fikri olmalı; isterse bu fikir, canlandırmak niyetinde olduğu objeden daha bulanık ve karanlık bir durumda olsun ilkin. Sonra da, duyarlılığımız, bir istek durumunun içindeki bu objeye öyle yerleştirilmeli ki, organizmamız bin dağınık tuşla harekete geçsin ve anlatımla, izlenime cevap verebilecek konumu alsın. Sanat eseri, hayalgücüyle arzusun işbirliğinden doğar.

Bu böyle olunca, i l h a m kelimesi üç farklı anlamda alınabilir.

Birincisi, genel anlamdır. Gidiş, istidat, içten duyulan ses (vocation) demek olur hemen hemen. Bir kelime düzeniyle, arzuyu hayalgücüne bitişirmeyi gerçekleştirme yetisi, bir tabiat bağışıdır. «Nascuntur poetoe». «O gökten gizli tesir almıyorsa...» diyor-sunuz siz, bu konuda sayısız metinden söz edilebilirdi. Bu anlamda şaire ilham sahibi kişi denir. Gerçekten içimizde uyumakta olan Tanrı bağış kabiliyetlerimiz, ışığa kavuşmak ve tesir ödevini yapmak için, üzerlerine birdenbire dıştan bir soluk üflenmişcesine dirilmiş ve söz gücümüz birkaç tarzda cezbedilmiş gibi oluyor. Kömür olmasa ve o kömür, önceden, belli

bir konumda bulunmasa soluk neye yarar ve o, ateşe nasıl dönüşebilir?

İkinci anlam, a k t ü e l i l h a m la ilgilidir. Şair, P. Jousse'un incelemeleriyle az buçuk aydınlanmış bulunan bir tarzı izleyerek, bir tür ritmik hareketlerle, tekrarlarla, söz dengesiyle, bir parça doğu halk hikâyecileri, meddahları, mukallitlerinininkini andıran âhenkli, tempolu, ölçülü anlatışla yürür, gidişini ayarlar. Kişinin ellerini oğuşturduğu, enine boyuna gezindiği, tempo tuttuğu, kendi kendine bir şeyler mırıldandığı görülür. Ve az az, bu düzenli coşuş içinde, arzuyla hayal edişin iki kutbu arasında, söz ve fikir dalgaları fişkırmaya başlar. Her meleke, uyanıklık ve dikkatin en yüksek ve en ulvî halindedir; herbiri, gerekeni ve elinden geleni, en verimli hâfıza, tecrübe, fantezi, sabır, gözüpeklik, hatta çok defa kahramanca cesurluk, zevk imkânlarını, henüz karanlık olan niyet, düşünce ve duygularımıza veya onun zıddına göre hüküm vereni, hele hele, bakan, değerlendiren, soran, öğüt veren, önleyen, uyandıran, ayıran, mahkûm eden, toplayan, bölen, her yere düzen, ışık ve orantı dağıtan ve yayan zekâyı sağlamaya hazırdır. Bunu yapan değil, yaptığımıza bakandır zekâ. İlhamı anlamak için, mahkemede takdir toplayan veya, bunun tam tersi, meclisin muhalefetiyle karşılaşarak ateş almış olan bir hatibe bakılmalı. Veya daha iyisi, büyük ihtirasların kurbanı kızgın bir adama. Kelimeler ve fikirler, her yandan, ağzına hücum eder, aynı zamanda, lav altındaki gizli ve soğuk bir hikmet, ona, ansızın, iletmesi veya iletmemesi, söylemesi, saklaması veya imâ, telkin etmesi gerekeni, bunun yerini, tertibini, derecesini ve

ilerleyiş biçimini gösterir. Tabiî haline dönünce, kendisi de kendi belâgatına şaşar. Bir idare heyeti toplantısında bile, kanaatini tam bir inanç ve kuvvetle savunan dinlenir. O kutlanır. «Siz tam kelimeyi buldunuz, tam ispat edici vakayı yakaladınız; bu, gerçek bir ilham oldu.» denir böyle birine. Hatip, kendini, isteyerek bir heyecan haline koymasını bilen biridir. Şair de öyle. Heyecandan karanlıklık çıkmaz, üstün bir aydınlık, vuzûh doğar.

Bir kelimeyle, şiir, heyecan, daha doğrusu, söz muvmanını düzenleyen bir ruh muvmanı olmaksızın var olamaz. Bir poem, dıştan ayarlanan bir saat varlığı değildir. Böyle olsa, satranç veya bilardo oyunu şiirleri olur. Şiirde, zekâ da, arzunun itişiyile bir iş görür.

Kelimenin bu ikinci anlamında, ilhamın, skolastiklerin, *concupiscible* ve *irascible* dedikleri bir ruh melekesi olarak alındığı düşünülebilir. Sesten önce nefesin geldiği gibi. Anlatım ve deyişten önce anlatma isteği ve hayvanda kendini çığlıklar ve cıvıldaşılarla ortaya koyduğu gibi, insanda kelimelerle anlatan bir ruh itişisi vardır. Fakat bu solukta, bu arzuda bile, önceden bir düzen bulunmaktadır ve zekâ onunla bir alâka sahibidir.

Ama, asıl, *i l h a m* kelimesinin, çok daha ince, üçüncü bir anlamı vardır ve sizin kullandığınız *s a f ş i i r* deyişi işte burada gerçeğine eriyor. Alışkanlık, dendiği gibi ikinci bir tabiattır. Bu demektir ki, biz, kelimeleri, günlük hayatta, eşyanın sadece *n e a n l a m a g e l d i k l e r i* bakımlarıyla, ne demek olduklarıyla değil, *n e g ö s t e r d i k l e r i* ve pratik-

te kullandığımız, işe yarar şeyler olarak da tanıyıyoruz. Onlar, bize, eşyadan bir nevi portatif ve kabataslak bir irca getirirler ve para gibi alelâde bir kıymet verirler. Fakat şair, kelimeden, aynı şekilde yararlanmaz; bütün bu sesli hayalleri, kelimeleri, hem akılla bağdaşan, hem haz bağışlayan bir tablonun boşluklarını dolduracak şekilde yerleştirir, bir tertibe sokar. Eşyanın fizik tabiatı yerine ikinci bir tabiat, yani pratik, kolayca kullanılmaya elverişli ve tesirli bir kıymet koyan alışkanlık, onun düşmanı, Zalim Argus için vaktiyle Hermes'in flütünün yaptığı gibi, uyutulması ve baştan çıkarılması gerekli bir düşmanı olur. İşte, seslerin tekrarı, hecelerin armonisi, ritm düzenlilikleri ve bütün nesre has lirizm, bu düşmanı bastırmaya yarar. Günlük, köleleşmiş ruh, bir kere kuşatılıp işgâl edilince, ona boyun eğdirilince, A n i m a , saf şeylerin ortasından, sonsuzca hafif ve hızlı adımlarla serbestçe ilerler.

Sonsuzca hafif ve hızlı diyorum. Çünkü: din dışı her merak, ısrar, bizi çekip götüren ilâhî ele başkalıduran, elvermeyen her şey, önümüzde değil, yanibaşımızda duran bu imajın iffetini lekeleyerek büyüğü bozabilir, içimizdeki vahşi gardiyanı uyandırabilir, egoist ve hırslı ikinci tabiatımızı geri döndürebilir. Ben, s a f ş e y 'de, günlük kullanışta işimize yarayan şeyi değil, bütün anlamıyla, kavranır ve haz alınır sûreti cüz'î bir imaj olarak Tanrı'dan gelen, kök ve anahtar ödevindeki tam ve mükemmel bir kelimenin, kendinden, ruhumuza üstün bir akıl, ama, her vakit, bizi sürükleyen cümleyle birlikte bulunan bir akli devşirdiği bir şeyi anlıyorum.

Bu anlamındadır ki, şiir duaya bitişir; çünkü: Allah'ın yarattıklarından olan ve Allah'a şهادetten doğan saf özlerini eşyadan kurtarır.

Fakat yine bu anlamdadır ki, o, duadan sonsuzca aşağıdadır; çünkü: insan, yalnız Allah için yaratılmıştır, yoksa eşya için değil. Ve her yoldan Allah'a gitmek iyidir ya, ama en iyisi en kestirme olanıdır.

FRANÇOIS MAURIAC
(1885-1970)

MAURIAC'IN KARNESİNDEN

3 Eylül Perşembe...

Malagar'da bulunuyorum. Yanmış, kavrulmuş bir Malagar...Bu gece hava biraz yağmurlu... Birkaç su damlası... Ama, bu, susuzluktan ölen, haykıracakmış gibi yarılan, çatlayan bir toprağın ıstırabını arttırmaktan başka bir şeye yaramayacak galiba... Kara ağaçlar yapraklarını çoktan dökmüş... Öyle ki, bu ağaçların kaderi, yirmi yıl önce ölmüş ataları ihtiyar ağaçların kaderine eş mi diye sormaktan kendimi alamıyorum.

Az önce bile bir eşikten atlarken olduğu gibi, her dönüşte, inkisara mı uğrayacağım, yoksa sevinçten donup kalacak mıyım, bilemem... Çok defa, hemen hemen daima sevinç üstün çıkardı. Ama şimdi aksine... Çok az bir utanç duygusuyla, bu zavallı toprağı, bu biçare evi fethetmiş olmaktan, hiçbir zaman çek-

mediğim acıyı duyuyorum. Hakikat şudur ki, uzak hâtıralarıma gömülü, daima zor katlanılan bir fırtına iklimi, şimdi beni eziyor, hırpalıyor. Baudelaire'in çocukluğunda bıraktığı ve hasretini çekip durduğu "kokulu cennet"i, baştan aşağı sevgi ve sevinçten ibaret, kaybolmuş cenneti kadar bir ırlıklık var içimde... Bu sevincin kaynağı, kendi cennetini ören çocuğun içinde kaldı. Malagar, asla, şu anda avluda, minyatür bir golf sahası çizen çocuklar için değil...

Bense, ufuktan, bu yükselen, boğazımı sıkın sisten korkuyorum. Geçmiş zaman sığınağı, varlık azabına karşı bir korunma vasıtası olan hâtıraların toplandığı nokta... Gerçek olan aksidir; şimdiki zamandır, yaşadığım gündür ve güne bağlı olandır. Hususiyle politika, bilhassa politika... Daima hâtıraların içimde başkaldırışına, ayaklanışına karşı beni koruyan şu politika...

*

4 Eylül, Cuma...

Beni burada bulan son günlerin gazetelerini okuyorum. Faron dağı suikast teşebbüsünün tefsirlerinde bol bol psikanaliz imkânı var... Bazı meslekdaşlarımın De Gaulle'e duydukları kin, hayranlıktan doğma bir kıskançlıkla atbaşı beraber gidiyor. Onlar nefret ettikleri adamın kaderi tarafından korunduğu ve ona hiçbir şeyin zarar ulaştıramayacağı fikrine karşı kendilerini pek müdafaa edemiyorlar. Bense, De Gaulle'ü sevdiğim için, onları hayal kırıklığına

uğratan teşebbüsün yeni bir hamlesinden emin olamıyorum ve şerhlerinden daima ürküyorum.

Karikatürlerde iktidarın tam bir dalkavuğu tavrında çizilen ben, buna rağmen her zaman De Gaulle ile uzlaşma halinde olduğumu iddia edemem. Meselâ General'in şu Güney Amerika seyahati beni ürkütüyor, ürpertiyor. Bu seyahat, bana, kaderle oynandığı, kaderin dürtüldüğü hissini veriyor. Destanlaşmış bir şahsiyetin, ilk defa olarak, şöhretinden başının dönmeğe başlayıp başlamadığı ve kötü bir âkıbete gidip gitmediği, ıstıraplı bir sual oluyor bende... Umulan faydalar, birbiriyle yarışan tehlikelerle boy ölçüşebilecek mi, diye düşünüyorum. Gel de şüphe etme!... Gittiği yerlerde, iktidar muhitiyle milletin şamatacı unsurları arasındaki ayrılık öylesinedir ki, De Gaulle'ün orada bulunmasından doğacak telâş, evvelden tasarlanması imkânsız bir çapa ulaşabilir ve bu da kötü bir netice doğurabilir.

Fakat sonra bu fikirden dönüyor ve kendimi yaşıttırıyorum. Ve nefsimi cevaplandırıyorum:

Bu defa da De Gaulle, öbür seferlerden daha muvaffak olarak, çözülmezi çözecek, görülmezi görecektir ve her zaman olduğu gibi haklı ve muzaffer çıkacak...

Ne olursa olsun, yine bu haftalar boyunca titremekten kendimi alamayacağım.

Gelenin, her zaman beklenen olmadığına, felâket çehresinin önceden tanınamayacağına kendimi inandırmaya çalışıyorum. Bilhassa diyorum ki, De Gaulle, dün olduğu gibi, bugün de, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmaz ve ihtimaller hesabında –yalnız onun görebileceği ihtimaller– daima kazanır. Hayat Sainte-Be-

uve'ün, bahsettiği, sonu mutlaka kayıp olan bir oyun olduğuna göre, De Gaulle'e niçin bu kadar büyük ve devamlı bir şans tanıdığını sormayın bana!... O zaman, size, onun muhakkak kazanacağını, çünkü kendi fâni hayatıyla Fransa'nın fert üstü hayatını şahsında birleştirmiş olduğunu söylerim.

GABRIEL MARCEL

(1889-1973)

ve

Ölümü Dolayısıyla

NIÇİN, NASIL?

Sulhün iyi bir şey olduğunu söylemek yetmez, aynı zamanda, onun, her gerçek iyunin şartı olduğunu da belirtmek lâzım... Ve ben inanıyorum ki, biz, savaşın kendine mahsus bir faydası ve verimliliği olduğu fikrini nefretle reddetmeye mecburuz. İnsanlığı yok edecek ilmî vasıtalardan bile, savaşın temelden, kökten kötülüğü, kirliliği, saf olmaktan uzaklığı tüter. Bununla birlikte meselenin kompleks ve paradoksal yalanları da yoktur denemez. Bir yandan sulh, açık olarak, her varlığın kopmaz hayat şartlarıyken, onu sağlamak için konuşmaya her atılışımızda, kendimizi, bedbaht çıkmazlara, kokusuna dayanılmaz muamma iklimlerine ve her şeyi basit gören fikircilerin yanlışlarına sokup dururuz. Gerçek bir filozofun rağmına, fikircilerin düştüğü sık basitliğe saplanmak tehlikesine ve daha ne vartalara... Peki, bu fikirci de-

diğim nedir? Bir fikirci, kendini saf tecritler serabına kaptıran bir espridir. Meselâ: “Eşitlik fikri” ni ele alalım. Matematikteki kullanılışı bir yana, bu iki kelime ancak bir fikirciyi baştan çıkartabilir, büyüler. Hiç bir gerçek filozof, eşitlik fikrinin beşerî oluşlara uygulanmasını ciddiye alamaz. Ne insanların eşit olduğu, ne onların eşit olacağı, ne de eşit olabilecekleri iddia edilebilir. Üstelik eşit olmalarını dilemenin de bir mânası yoktur. Temenniye değen şey, her varlığın öbürleri üzerinde, belli bir üstünlükte olacağı düzen tesisidir.

Temel hakların eşitliği değil, belki aynılığı ve benzerliği bahis mevzuu olabilir. Bir “kardeşlik dünyası” bile, insanın, mahrum olduğu vasıfları, öbürlerinde, “kardeş”lerinde bulabileceği bir âlemdir.

Sulh fikri de bu eşitlik fikri gibidir. Bir kelime tek başına hiçbir şey ifade etmez. Ve bir filozofa göre, düzenlenen bir kâğıt, mesnet teşkil etmez.

O halde, realiteye inmek ve politikada bir filozofa düşen, gözleyici olmak, bekçi olmaktır. Politikacı olmaktan çok gözcü olmak, uyanık kalmak, insanın her şeyden önce kendi hesabına “uyku” yla savaşması demektir. Ne biçim bir uykuyla? Türlü türlü uykularla... Her şeyden önce, her şeyin eninde sonunda, kendiliğinden düzeleceği, bu sebeple tasaya sebep ve yer olmadığı kanaatine dayanan kolay optimizmle, “vur patlasın çal oynasın!”la, lâkayıtlıkla, bigânelikle... Herkes yalan söylüyor diye, radyo dinlemeyen, gazete okumayan bir kişinin iradî ilgisizliğiyle... İnsanın kendini uyanık tutması, tembelce vaziyet alışlara sürükleyen her şeye karşı canlı, dinamik ve aktif olarak hareket etmesi demektir. Filozofu ayakta

tutacak işte bu uyanıklık faziletleridir. Filozof, uyanık durmalı, harpten önce harbi gerektirecek şartlarla savaşmalı, bir grup insanı öbür gurup insanın karşısına koyan “propaganda”yla mücadele etmelidir. Hatta, bu bir paradoks gibi görünse de, sulh propagandasıyla bile... Çünkü: tarih göstermiştir, çok defa bu nevi sulh propagandaları, şuursuz bir şekilde, aksi propagandanın maskesidir, oyuncağıdır ve onun hesabına işler.

Öte yandan nükleer silâh yarışmasının bizatihi haklı olmadığına inanamamazlık edemem. Dine inanmış bir adam olarak bu yarışmaya karşıysam da, mesuliyetini müdrik bir yazar olarak, “vicdan”ı kendileri hesabına içi boş bir kelime gibi alan karşı tarafa teslim olmakla bir olan hür dünyanın tek taraflı atomik silâhsızlanmasını da destekleyemem. Bu durumda, tek umut, savaşa götürecek bir ideolojik taassubun aleyhine selim aklın mesafe katedeceği zamanı kazanmaktır. O türlü ki, filozof, kendi düşüncesini, devlet ve politika adamlarına empoze edebilsin... Ve bir cerrah gibi, ne erken ne geç, tam vaktinde, harbin önlenmesi için müdahale edilebilsin ve sulh mümkün olsun...

GABRIEL MARCEL VE «GÖRÜNMEYEN»

GABRIEL MARCEL DOLAYINDA GÖRÜŞMELER VE KONUŞMALAR

1973 ağustos sonunda, Cerisy-la-Salle Uluslararası Kültür Merkezi'nde, Gabriel Marcel'le ve Gabriel Marcel dolayında yapılan konuşmalar. Tartışmaların merkezi ölümdür. Gabriel Marcel seksen dört yaşındadır. Gözleri görmemektedir, güçlkle yürümektedir, fakat o her zamankinden daha canlı düşünüyor ve konuşuyor. Diyor: «Şüphesiz, ölüm, sevdiğim varlığa dokundukça beni derinden yaralar. Şu andan itibaren bir kaç hafta içinde ölebilirim; bu, hiç de, bizat kendisiyle, korkunç bir şekilde beni üzen bir şey değil.»

O andan bir kaç hafta, kesinlikle altı hafta sonra, o ölmüş olacak, gerçekten. Bu an, gerek konuşmayı

yapanınki, gerek yazımızınki orda canlı duruyor. Ona sorular soruluyor ve o cevap veriyor. Ya da o, bir tartışma boyunca, az çok uzun sürecektir şekilde konuşmalara karışıyor. Mırıldanıyor: «Bu esastır». René Poirier, «eğer bir öte varsa, bu, ancak, bizim vakitiyle, şu veya bu tarzda yaşadığımız, mevcut olduğumuz bir ötedir.» deyiveriyor. Cevaplıyor onu: «size aykırı olmamışım öyleyse». Ve sürdürüyor. Ve ansızın, o artık orda değil. Jeanne Parain-Vial, **Gabriel Marcel'e göre varlık ve zaman** adlı bildirisine bir sonnot eklemiştir: «Gabriel Marcel de düşünüyordu...» O artık düşünmüyor.

O artık düşünmüyor mu? O artık yok mu? Onun beraber düşüp kalktığı, ölümsüzlük değil, fakat kalım, sonraki yaşamadır. O artık inanıyor ve şaşırtıcı bir tarzda.. O kuram yapmıyor, «müşahedeler»i, yani içlerinden bazıları istisna olarak aydınlatıcı olabilecek ip uçlarını araştırıyor, topluyor. Jaspers, Heidegger, ya da Sartre hakkında onunla konuşmanın hoşnutluğunda olan Cerisy'nin kendisiyle görüşen ve konuşanları, o vakit, onunla, bir hastayla olduğu gibi ölçüp biçerek konuşuyorlar. Çılgın bir umudun hastası mı? René Poirier dolaylı anlatımlar kullanıyor. O ise ihtiyatla ilerliyor: «ve, özellikle bir endişem var: şahsî düşüncesi için sevgi dolu takdir ve hayranlığım ne kadar fazla olursa olsun, bunu açıklamakta, ona ihanet etmeksizin yeterince Marcel'ci olmaktan korkuyorum.»...

Bana öyle geliyor ki, sizin için, daha ziyade bir hayat deneyi, yaşanmış bir kesinlik söz konusu ve onda en şahsî, en orijinal görüntüler-

den biri mevcut; bazılarının gözünde ise sizin düşüncenizin en paradoksal olanlarından biridir bu, aşkın içinde ve ölümün ötesinde bir mevcut oluş apaçıklığı.

Gabriel Marcel'e göre, iki tür yaşama mevcudiyeti, yaşamadan sonraki mevcudiyet; uzun zamandan beri ilgilendiği ve **Metafizik Jurnal ve Hangi Uyanış Yolunda** adlı eserlerinin tanıklık ettiği parapsikoloji deneylerinin duyulabilir kıldığı. Jeanne Parain-Vial tehlikeli bir dokunuş yapıyor: «Bu öteyle ilgili kuramlar, evrensel olamazlar. Çünkü: onları onaylayacak az kişi var.». Gabriel Marcel onun sözünü kesiyor: «Sonsuzca inanılmıyor artık.»

Görünmeyen, fakat duyulan öteki mevcudiyet, o kadar esrarlı, onu duyan, yaşayan için, o kadar az itiraz edilebilir oluyor ki, Gabriel Marcel, az sonra ondan konuşulduğunda: «yitik varlık orda, onun yanındadır» diyor. «Bu, bana onlarla verilen ve belki başkaca artık verilmeyecek olan, bahsettiğim olayın dayanağı sayılabilecek ve belki kendisinden konuşma hakkına sahip olmadığımız şeyi, bir tür kutsal bağışla, derleyip toparlıyorum, anlamına gelir.»

Çocukluğundan beri, geleceğe ait ölümü reddetti durdu. Beş altı yaşlarındayken Monceau parkında, bir agnostik olarak, kendisini kaybettiğimiz kimsele-
rin ne olduğunun bilinemiyeceğini kendisine söyleyen teyzesine şunu der: «Pekâlâ, bir gün ben onu bilmeğe çalışacağım. Çok sonra ama.»

Fakat çocukluğumdan beri, ölümün bir hiçlik olduğunu kabul etmeyi reddettim; bu, çok

kez andığım otobiyografik veri, felsefemin esaslarından ve onu kimsenin başkasından aldığı söyleme hakkı olacağına inanmıyorum.

Gabriel Marcel ve Fenomenolojisi'nden konuşan Paul Ricoeur bunu söylemiyor. Onu söylemeye cesaret edemiyor. Gabriel Marcel'in, çok önemli bulduğu tiyatrosuyla uğraşan Henri Gauhier de, Joseph Chenu de böyle bir şey söylemiyor. Gabriel Marcel, kınanmayı, dince dışlanmayı göze alarak (ki o bunu sonradan itiraf edecektir), Paul Ricoeur'e söyleme cesaretinde bulunuyor.

Görünmeyen dünya, varlıkların ölümden sonraki yaşamları sorusu, bence bizzat Tanrı sorusundan, belki de, daha anlamlı ve daha derindir. Çünkü: «Tanrı» kelimesi öylesine belirsizdir ki, önemsizlikle, kolaylıkla örtülebilir.

Belirgin, kesin söz mü? «Gerçekten ben böyle düşünseydim, bu benim için korkunç bir düşünüş ve çöküntü olurdu.»

Hakkında ne hüküm verirsek verelim, Gabriel Marcel'in harikulâde olarak «görünmeyenin sızmaları» diye adlandırdığı şeye az veya çok hepimizin duyarlıklı olacağı gerçeği çıkıyor ortaya. Ve, sanatçı olalım, olmayalım, kendi kendimize, bir eser, ister bu meslekî bir eser olsun, veriyorsak, Rilke gibi (Gabriel Marcel'in alıntısıyla): «Bizler görünmeyenin, gayb âleminin arlarıyız. Kendimizi mahv edercesine çalışarak, görünür âlemin balını, görünmez âlemin büyük altın peteğine doldurmak için topluyoruz...» diyebiliriz.

Gabriel Marcel Dolayında Görüşmeler ve Konuşmalar, Avrupa Kültür Vakfı'nın katkısıyla, Gabriel Marcel'e Saygı Derneği'nce yayınlandı. Derneğin üyeleri için, o, birinci derleme sayılabilir.

Claude MAURIAC

Ölümü Dolayısıyla
MARTIN HEIDEGGER
(1889-1976)
Üzerine

METAFİZİĞİN SONUNA DOĞRU

«Doğdu, çalıştı ve öldü». Bir dersinde Heidegger Aristo'yu böyle anlatıyordu. Bu lakonik cümle, Nietzsche'den sonra, Alman felsefesinin en önemlilerinden birini oluşturduğu kuşkusuz olan bir esere hayatını gömen bizzat kendisi için de söylene yeri ydi.

Filozof, karanlıkta kalan gençliğine, **Kır Yolu, Düşünce Deneyi** adlı mensur şiirlerinde bir parça ışık serpmiştir, «çok kez, ormanın kalbinde, bir ağaç balta darbeleriyle devriliyor, babam, onu, ışıklı, sık ve seyrek ağaçlar arasından geçerek, atölyesine taşıyordu.»

O, bir yıldız gibi izlenen tek bir düşüncenin, bir sorunun adamı olmayı istedi, ama, ayrıca bir duyarlılığın da adamı oldu; Güney Almanya'nın, Souabe'in, O'na Hebel ve Hölderlin'i sevdiren kırsal katolikliğiyle Kara-Orman'ın duyarlılığının da. Metafizik sorularını, kısa şiirlerinde, ormandan fışkıran ilkbahara,

kışa, ya da bulutlara ve rüzgâra açtığı zaman coşkunluğuna sınır bulunmaz O'nun.

Felsefî formasyonunun ufukları, 1913'de doktoraşını verinceye kadar, Almanya'da pozitivizme, hayat felsefesine (Simmel, Dilthey) ve Husserl fenomenolojisi doğuncaya kadar neo-kantizm akımlarına karşı çıkan felsefî tartışmalarla sınırlanıyordu. 14 savaşında öldürülen Lask onu mantığa yöneltti; en büyük etki de Husserl'den oldu gelişiminde.

İlk yazılarında felsefî soruya dil probleminden ulaştı. Ama bu onu, çağdaşları Bloch, Lukacs v.b. gibi Hegelciliğe veya marksizme değil, metafiziğin temeline yöneltti. Husserl'in yerine geçince, çoğu kimse onu fenomenoloji akımının en parlak temsilcisi sandı. Sonra temel eseri «Varlık ve Zaman» yayınlanınca, bu akımdan ayrıldığı noktalar aydınlandı. Onun gözünde, fenomenoloji, ancak, temel ontolojik sorulara götüren bir yöntem olabilirdi. Bir tek soru değerliydi onun için; varolanın varlığı sorusu. Bu soruda bütün Batı felsefesi aciz kalmıştı. Alinyazımızla ilgili bu soruyu yenilemek gerektiğini savundu.

Bu soru, insanı «ölmeğe mahsus varlık» gibi alan bütün öbür metafiziklerin alanını aşıyor ve hiçliğin tezahürü olan bunaltıyla karşılaşılıyordu. Bütün filozofik antropolojilerin incelenmesi sonucunda, «var olan»ın bağrından hiçlik fişkırlıyordu. Bu onu, Sokrat-öncesi filozoflarını, büyük şairleri ve dili incelemeye götürdü. Bu yüzden marksistlerce küçümsendi. Sartre, tamamen etkisindeydi. Bir ara, politik etkileme alanına girdiyse de girişiyle çıkışı bir oldu.

Şiire büyük ilgi duydu. Sorusunun cevabını orda

sezer gibiydi. Onun için büyük Alman şairlerini inceledi ve kendi açısından yorumladı. Tekniğe, insanî bilimlere, endüstriye ilgi duymadı. Bu yüzden hor görüldü. Ama, yine de, Anaximandros, Nietzsche ve Van Gogh üzerine olan incelemeleri hayranlık uyandırmaktan geri kalmadı.

Kendisinden sonraki felsefe, hatta psikoloji cereyanlarına büyük etkisi oldu.

Çok büyük tepkiler uyandırdı. Çok okundu. Hiç bir doktrin getirmek niyetinde olmadığını, «sadece, kuru samanları yakmak» amacında olduğunu söyledi. Bütün Batı felsefesinin temelden poetik ifadeli bir kritiği oldu felsefesi. Bir doktrin getirmemekle beraber, dünyaya bakışımızın değişmesinde büyük katkısı oldu kuşkusuz.

Onun ölümüyle, yalnız Alman filozoflarının en büyüğü değil, belki sonuncusu, aramızdan çekilmiş oldu.

Michel PALMIER

ÇAĞIMIZIN EN BÜYÜK FİLOZOFU

Heidegger tartışmasız zamanımızın en büyük filozofudur. Düşüncesi biraz çetin, çok kez karanlıktır. Bu yüzden yanlış anlaşılmaya elverişlidir denebilir. Hitlerizmle olan ilişkisi de onu değerlendirmede bir engel olmuştur.

Heidegger, eski sorulara yeni cevaplar veren filozoflardan değildir. O yeni sorun koyan bir filozoftur.

İlk filozoflarda gördüğü ebedî sorular cinsinden bir soru.

Ona göre, hakikat, örtüyü kaldırmaktır. Apaçıklıklar, bizi bu örtüyü kaldırmaktan alıkoşurlar. Sağduyu dediğimiz şey de, kör apaçıklıklardan oluşur. Örtüyü kaldırıp, varlığı bulmak gerek. Bunu Sokrat-öncesi filozoflar yapmaya çalıştılar. Ama sonrakiler, bu ana sorunu unuttular. Teknik, pozitif bilim, modern çağ ise bu sorundan bizi iyice uzaklaştırmıştır.

«Örtüyü kaldırma»yı şairlerin dilinde aradı.

Ona göre, insan, «burada»dır ve «bu dünyaya atılmıştır»; ancak hür olduğundan «gerçeğe yollar kapalı değildir». Gerçeğin örtülü oluşundan, «burda oluş durumumuz»dan doğan ontolojik sorunun sebep olduğu kuşku, bunaltı ve korkuya karşı, Heidegger, insanı, cesarete ve kendi kendisi olarak karşı koymaya çağırır. İnsan, kendini aldatarak, «durum»undan kaçmak ister. İnsanın en büyük düşüşü, unutuş ve «uykuda oluş»tur.

Jean LACROIX

VARLIĞIN BÜYÜK HUZUR VE SÜKÛNU

«Bir gün nasıl olsa sona erecek olan, büyük yekûnuyla da daha önce sona ermiş bulunan geçmiş zamanla baktığım her sefer, ölümü düşünürüm». İşte bir hayli aydınlık bir üslûb içinde Heidegger'in felsefesi.

O'na Friburg'da ziyarete gittiğim zaman, asık, mustarip bir yüz göreceğimi sanmıştım. Tam aksi oldu.

Todnauberg'de, kırların ortasında, doğru dürüst bir yolu bile olmayan, karlarla örtülü bir evde oturuyordu. Filozofun karısı: «çatıya ulaşmak için karı kazmak gerekiyor» dedi bize.

Heidegger'in, sakın, dikkatini hiç yitirmeyen, sertlikten ırak bir yüzü vardı. Ne alnında bir kırışık, ne acı çekmişlikten bir iz. «Varlığın uzun huzurundan doğan barış ve sükûn.» Esmer, uzun zaman güneşte kalmaktan dolayı kararmış bir ağacın rengini anımsatan bir ten. Bu düşünce adamı, hayatı boyunca, güneşli ve temiz bir havada ve varlığın temel unsurlarından, tabiatın kopmaksızın yaşadı. Kalın, azıcık uzun, kıvrık bir bıyık, hayatı kurcalayan bakışlar, saygı ve dikkat dolu, sonsuz bir sabrı ifadelendiren bu yüzde sürpriz etkisi bırakan gözler.

İlk bakışta bir çiftçiyi, bir ekinciye, bir oduncuyu, çiçeklere ihtimam gösteren bir bahçıvanı andıran bu adamın, bir de öbür yüzü vardı. Bana, babasına yardımcı olmak için, çocukluğunda çan çalma işi gördüğünü anlattı. O çanların sesini hâlâ kelimelerde çınlar bulmuş.

Bu ikinci yüzünde, her türlü bayağılıktan, âhenksizlikten uzaklık seziliyordu. Sert ve yoksul, fakat umutsuzluk bulaşmamış bir hayatın adamı, sürekli kendine özgü dünyada yaşıyordu: «düşünce, görünmeyen izlerin dilinde yaşar. Tarlada çiftçinin ağır ağır çizdiği izlerden daha görünmez olan izlerin.»

Sevdiği filozofları açıkladı bana: Parmenides, Heraklit, Aristo, Kant, Hegel, Ravaisson. Alman dilinden bahsetti. Onda, fransızcanın öksüz, yani etimolojik kaynağını yitirmiş kelimelerine benzer kelimeler olmadığını söyledi.

Sorbon'daki öğretimim konusunda öğütlerini de esirgemedi benden.

Kütüphanesini gezdirdi. Orda filozofların eserlerinden çok şairlerin eserlerini gördüm. Homeros, Sofokles, Sapho... Ayrıca büyük sözlükler. Fransızca eserler arasında Nerval, Baudelaire, Rimbaud. Almanca, Novalis, Rilke, Hölderlin. Son sözünü hatırlıyorum: «Çok defa kullandığım -angst- kelimesi fransızcaya sıkıntı, bunaltı (angoisse) olarak çevrildi. Pek doğru bir çeviri değil bu. Kastedtiğim anlam, (kendinden yoksunluk)'tur. Sartre'ın yoksama (nihil) anlamına kullandığı hiç (néant) kelimesi de tam tersi bir anlamdadır. (Angst)a en iyi karşılık, olsa olsa, Budizmdeki (zen) kavramı olabilir.»

Jean GUITTON

ANDRÉ MALRAUX

(1901-1976)

Ve

ANDRÉ MALRAUX üzerine

LING'DEN A.D.YE

Paris

Kutlu Bayım,

Sizin dünyanız sebebler ve sonuçlar kanununa sıkı sıkıya bağılı, ama bizim dünyamız öyle değil. Gerçi, biz de bu kanunun varlığını kabul edebiliriz, ama bizim dünyamızda iyice güçsüzdür o. Yalanlanmakla kalınır sadece. Açıklanamayan bir oluş, mahiyetini bilmediğimiz bir hayatın içinde meydana geldiğinden, sebebi bilinmeyen bir olayın sonucundan başka bir şey değildir. Duyarlığımızı borçlu olduğumuz değer, ona duyduğumuz ilgi, onunla sahip olduğumuz bilgi bundandır bana kalırsa; ve, sizinkinden üstündür.

Ruhların tenasühü inancını terketmiş olmama rağmen, duyarlığım babaminkini andırmaktadır; eski porselenlerimizin, çinilerimizin büyüğü kadar, kendimi sınırlandırmamaktan ve sizin, özelliklerini-

ze kesinlik kazandırmak için bilgince içinde kendi kendinizi boğduğunuz devâsâ bağlarla baştan çıkmamış olmamdan da memnunum.

Eski tenasüh fikri, Asya duyarlığına dönüştü, batı duyarlığının sorumluluk duygusuna dönüşmesi gibi. Ama siz bu düşüncenin ana özünü anlamıyorsunuz. Siz onu *tercüme ettiniz*. Bizim içimizden hiç bir kimse kalkıp da, yaşamakta olduğu hayattan önce, şu veya bu meşhur kimse olarak bir vakitler dünyaya gelmiş olduğuna inanmaz. Düşüncenizi net olarak anlatmak için, tek bir ruhun birbirinden farklı, birbirini izleyen vücut yuvalarının söz konusu olduğunu söylemek zorunda kalıyorsunuz. Bu ayrım, bizim için hiç bir anlam ifade etmiyor. Zaten, biz, sizin ruh dediğiniz şeye atfettiğiniz değişmezlik özelliğini kabul etmiyoruz. Biz, bir kişiliği, başka birçok kişiliğin arasından sıralanarak gelir olarak görmüyoruz. Biz kişiliği kabul etmiyoruz. Tek kişinin kendi başına varoluşu, yani fert fikri bile bizde o kadar zayıftı ki, ihtilâle kadar ana babalar çocuklarıyla birlikte çocuklarının işledikleri suçlar yüzünden cezalandırılıyorlardı.

Bir ruhun arka arkaya sıralanan formlarının arasında, bulutla yağmurun büyüttüğü bitki arasındaki münasebetten başka bir münasebet yoktur. Yaratışın dünyaya gelişinden önceki hallerinden bir anısı olmadığını bilirsiniz. Bu düşünceyi Avrupa kavramları ve diliyle tam tamına anlatmak güçtür. En azından, diyebilirim ki, «sen çakal olarak dünyaya geleceksin» sözüyle anlatılmış olan, «senin davranışlarından, ölümünde bir çakal doğacak» sözünden daha az kötü olmalı. Çünkü: burda bir takım ırklar düşünce-sini ifade etmek söz konusudur. Öyle ırklar ki, bun-

lara göre, çakal, insan olduğunu bilmiş olmuyor, hayvanların yaşayış kanunlarına uyuyor elbette; ama bunlara göre, kader, insanın taşıdığı bilinçle değil, kendisinin dünyaya getirdiği en aşağılık değişme ile belirlenir... Öte yandan hangi ben, insanî olmayan bir kaderin içinde bulunabilir? O, insanların düşüncelerinden ve acılarından kurtulamamış olanları kurtarır. Yalnız kendi kişisel alınyazılarıyla değil, alınyazılarının birbiriyle ortak olan tabiatlarıyla, dünyanın boş çırpınışlarının üstünde ve onlara hâkim mutlakı kabul eden bilgiler bilinçli olabilirler. Siz, bu doğu düşüncesinin kendine has iç yapısını, hiç bir batı felsefesinde benimsenmeyecek kadar som ve içten kaynaşmış, fakat çizgileri de ancak sonsuzda birbirine ulaşacak olan bir yapı olarak görüyorsunuz. Tarh ağızları uzak karlı dağlara ve göğe açık büyük aralıklarla gelişen Keşmir bahçeleri gibi.

Memleketlerinizin manzaraları, sizin için çok aziz olan insan gücü fikrine asla bir gölge düşürmüyor. Sizin bir insan eseriyle karşılaştıramayacağınız hiç bir tabiat manzaranız yok. İnsanda sükûnetle dolu büyüklük duygularından başka bir duyguya yer bırakmayan dağların kudreti, eğrilen ve doğrulan bembeyaz bir bitkinin düzensiz kımıldayışları gibi, sipsivri dağların tepelerinden bembeyaz çığlar düşer ve önüne gelen her şeyi ezerken, denize kadar daima öyle yoğun olarak gelişen, insanlarınkinden daha büyük bir kuvvetin varlığı duygusunu asla size veremez. İlâhî bir güç değil söz konusu ettiğim. Kendisine erdiğimizde bizi yakalayan bu kuvvet, bitkisel, kavranmaz, gayri insanî bir karakterdedir aksine.

Doğu esprisi ile batı esprisi arasında, düşünmeğe

uygulayınca her şeyden önce hemen hemen gidiş diyebileceğim bir yöneliş farkını yakaladığımı sanıyorum. Batı esprisi, akılla kavranır bir görünüş vermek, yani meçhul şeylerle bilinen şeyler arasında, bugüne kadar karanlıkta kalan şeyleri tanıtmak için bir dizi ince ilgiler ağı kurmakla bir evren planı ortaya koymak istiyor. Dünyaya uyulsun istiyor ve aksiyonunda, ona ne kadar daha çok sahip olduğuna inanılırsa, o kadar daha büyük bir gurur buluyor. Onun evreni, çelişmesiz, baştan sona düzenli bir mittir. Doğru esprisi, aksine, bizzat insana hiç bir değer bağlamaz; o, dünya hareketlerindeki insanî bağları kıran düşünceleri bulmaya çalışır. Biri dünyayı insana götürmek ister, öbürü insanı dünyaya bir sungu olarak teklif eder.

Lamaların tapınağındaki heykellerde bir şeytanlar dizisini görenler, önünde sembol fikrinin, tapınağın ilâhları önünde büyü desenleriyle süslü duvar halılarının eğilişi gibi eğildiği bizi sizin bilginlerinizden daha kötü anlamazlar. Hayat, sonsuz imkânlar alanıdır. Çok kollu put, ölüm dansı, sürekli değişme ve geçiş halindeki dünyanın mecazî ifadesi asla olamazlar. Bunlar, *bu kolları gerekli kılan*, insanlıkdışı bir hayata batmış varlık ve oluşlardır. Onları, sizin, ağları büyük derinlikleri tarayan dev kabuklu hayvanları seyrettiğiniz gibi seyretmemiz gerek. Birileri veya öbürleri bizi dürter, bize birdenbire bizde basitçe bulunanı gösterir ve bize, bizim varlığımızla bağı olmayan varlıklar fikrini ilham eder. Ama bunların bir kısmı kumdan donanmış, donatılmış şekiller, öbür kısmı ise insanüstünün aracılarıdır.

İlâh figürleri yapma işi, kutsal bir sanattır. Yalnız,

sanatçının uzayan düşüncesi, saf bir hayat, çilehane köşelerinin sertliği onda yeni bir forma ulaşabilmeye yeter güçte bir mistik duygu uyandırır. İstıraplı bir coşkunluktan doğmuş bu form, kendisine bakanları bir kavrama ulaştıran değil, özel bir çözülüş, dünyanın kuvvetlerinden biri önündeki bir heyecandır...

Aniden heyecan diye yazdım. Bizi anlamaya her niyetlenişinizde sizi durduran, bizdeki düşünce ile heyecanın birbirinden ayrılmazlığıdır. Düşünce bizim hayatımıza, aşkın sizinkine yapışık olduğu gibi yapışık. Sayısız ve seçkin görünüşlü dünya manzaralarınız var sanıyorsunuz siz; size onları böyle gösteren düşünce hastalığınızdır. Siz insandaki bazı duyguları farkettiniz; ve onların en ortak sebeplerini. Fakat, siz insan diye isimlendirdiğinizde bir takım sürekli şeyler bulunduğunu sanıyorsunuz; gerçekteyse böyle bir şey yok. Siz, balıkların hareketlerini olanca dikkatleriyle kaydedip de onların su içinde yaşadıklarının farkına varmayan çok ciddi bilginleri andırıyorsunuz.

Dağınık, bölük pörçük bir dünyanın karşısında zekânın ilk ihtiyacı nedir? Onu kavramak, onu anlamak. Bu anlama işini de onun gölgeleri üzerinde yapamayız, çünkü her şeyden önce gölgelerin geçiciliğini duymaktayız; o zaman onu ritmleri üzerinde denemek isteriz. Dünyayı tanımak, ondan bir sistem kurmak demek değildir, aşkı tanımanın onu analiz etmek demek olmadığı gibi. Bu, onun çok canlı bir şuruna ermektir. Düşüncemiz (dogmatik çatışmaların aracı olmadığı zaman) sizinki gibi bir bilginin sonucu değil, bir bilginin hazırlığı, sarıp sarmalanışıdır, mahfazasıdır. Siz hissettiğinizi analiz edersiniz, biz duymak için düşünürüz.

Uzak-doğu düşünürü için tek bir bilgi, evren bilgisi, kazanılmaya değer bilgidir. Düşünür, bu bilgiyi kendinde hazır kurallara göre karşılıklı devam eden düşünce ve duyarlılık hallerinden doğurmaya çalışır: bu düşünce ve duyarlık halleri, daha başlangıçtan itibaren, zekâyâ şüphesizlik, kesinlik, hipotezlik karakteri taşıyan görüşler vermeğe çevriktirler ve eninde sonunda bu amaca ulaşırlar.

Dünya var olan bütün şeylere nüfuz eden iki ritmin karşıtlığının sonucudur. Mutlak denge hiçlik olurdu. Her yaratık bu dengenin kırılışından doğuyor ve ancak böylece farklılığını kazanıyor, hattâ bir farklılıktan ibaret oluyor. Bu iki ritmin, ancak, kadın ve erkek karşıtlığından süreklilik ve değişim karşıtlığı fikirlerine kadar bir karşıtlığı insanî olarak ifade etmeğe yaradıkları ölçüde gerçeklikleri vardır.

Biz evren duygusuna tamamen kendiliğinden tıpkı sizin vatan duygusuna sahip olduğunuz gibi sahip oluruz. Bu ikisinin belirledikleri duyarlık halleri sadece şöylece birbirinden ayrılırlar: bizim coşkunluğumuz bir tercihe dayanmaz. Sizin vatan duygusuna tarihî mahfaza verdiğiniz şekilde bizim düşünürlerimiz bir doktrini ruhlarına yerleştirirler. Doktrinleri ta-oistlere ritimler getirir, sizinkilerin size yapılar getirmesi gibi. Doktrinleri, onlara, şekillerde, yaşı bellisiz ırmaklarda dalgaların arka arkaya gelişine benzer, dün veya çok önce hemen hemen ölü doğmuş ihmal edilebilir şeylerden başka bir şey görmemeyi öğütler, öğretir. Sonra teneffüs etmenin özel bir tarzı ve çok defa aynaya dalış, yeter derecede uzun bir süreden sonra onlara dış dünya bilincini kaybettirir ve aşırı şiddette bir duyarlılık verir. İç dalışa bağlı, düşünce

kaynaklı hayaller silinir; kendilerinde güçlü bir coşkunluğun kaynağı olan ritimler fikrinden başka bir şey bulmazlar artık. Fikir ve coşkunluk, ortaklaşa, bütün şuuru kaybetmeye kadar yükselir ki, bu, ulaşılan ritimlerin birliğinden başka olmayarak, prensibe ulaşma ve onunla kaynaşmadır.

«Batı'nın Baştañçıkarişı»ndan

MALRAUX'NUN YEDİNCİ SANATA BAKIŞI

Film Festival Komitesi, Cannes Festivalinin 30. yıldönümü dolayısıyla, André Malraux'nun basılmamış bir eserini yayınlama kararını aldı: «Bir sinema psikolojisi hakkında deneme». Ünlü yazar, resmin «sanatçı işi» olduğu zamanı ele almakla başlıyor, şu gözleme ulaşmak amacıyla: «davranışlar ve duygular çerçevesinde tiyatronun yakasına sarıldığı barok sanatın, sinemada bitişi şaşılacak bir şey değildir. Sinema, altını çiziyor, bir sanat buluşu değildir. İmajların değişikliği değil, arka arkaya gelişi vardır onda.»

Hemeninden, Malraux uzaklığını ortaya koyuyor: «Sinemada bitiş» sözünde küçümseyicilik, aşağılayıcılık nüansı yakalanabilir. Sonra «fotoğraf, harekete kapalı olmadığı halde, sinema, hareketli bir davranış hareketsiz bir davranışa dönüştürmekten öte bir

şey yapmıyor.» O'nun tek sanat buluşu: bölüp parçalama, görüntünün içindekiyle değil planların arka arkaya gelişle sağlanan harekettir (ki bu kameranın bağımsızlığı diye adlandırılıyor). Bir anlatım aracı olarak sinemanın doğuşu, aktörün içinde gidip geldiği gözle görülür yerin, alanın, sınırlandırılmış düzeyin yok edilmesi zamanına rastlar.

Hafif çelişme: Malraux, sinematografik gücün iç dünyalara ulaşması konusunda kuşku uyandırır gözüktükten sonra, kendisince Griffith tarafından bulunan «büyük alan»ın tiril tiril övgüsüne koyuluyor. İyi ama, büyük alan, ruh kımıldanışları (bakışların aşamalı yoğunlaşışı, maskelerin hızlı titreyişi, kaçak mimikler) ifadesiyle iç âleme ulaşmanın en etkili aracı, büyük aktörle alelâde aktörleri birbirinden ayırdedebilmeyi az veya çok incelikle sağlayan oyun değil midir?

Bir gün, sesli sinema çıkageldi. Malraux'ya bakılırsa, resim desene göre neyse, o, sessiz sinemaya göre odur. Bir hayli hoşgörülü bir karşılaştırma, bu kez. Epey uzağa gittikten sonra, dönüş hareketine başlıyor Malraux. «Sesli»nin gücünü, romana özgü süreklilik kurallarına göre hikâye etmek kudretinden aldığını uygun bir biçimde kaydettikten sonra, *Umut*' un yazarı, anahtar-soruya geçiyor: ilk filmlelerinden son filmlerine kadar sessiz sinemaengin bir alanı kazanmış görünüyordu. Sonra, ne kazanıldı? Sinema, tekniğini mükemmelleştirdi, ama, ya sanat alanında... (anlıyorsunuz: hemen hemen hiç).

Bu kötümserliği paylaşmakta tereddüt etmeyeceğimi itiraf ederim. Tarihin evrimi kendisini sessizden sesliye ittiği zaman bizzat Chaplin'in psikolojisi

de böyleydi. Hatta ben, binlerce sinemaseveri havaya sıçratma riskini göze alarak, iddia edeceğim ki, olduğu kadarıyla yedinci sanat, en orijinal sessiz —olasılıklarıyla— Chaplin’le başlayıp yine O’nda bitti.

Malraux’nun da hatırlattığı gibi, geriye, 30 yıllarında Amerika’da vücuda getirilen eğlenme ve dinlenme sineması kalıyor. İç âleme daha yatkındır aslında: her ne kadar buna inanılmıyorsa da (René Clair’in *Güzel Büyücü*’sü sahnesine bir bakalım, ki onda Marlène Dietrich, en azından beklediği adamla monden bir buluşma içinde gözüktüğü vakit, bir kaç saniyelik bir zamanda bütün bir duygular gamını bize aktarıyor).

Denemenin son sayfası, bomboş, yalnız şu cümleyi ihtiva ediyor: «Öte yandan, sinema bir endüstri-dir», Ben de ilâve edeceğim: Ve bir ticaret.

Louis CHAUVET

TENNESSEE WILLIAMS

(1911-1983)

«SİNEMA VE BEN»

Amerika'da, bir kişi, piyeslerim üzerinde konuştuğunda, genellikle bu eserlerin sinemaya uyarlamaları, yani filmleri esas alma yanılgısından kurtarmıyor kendini bir türlü. Bu da beni az üzmüyor. Ömrün iniş dönemine daha yeni girdiğime göre, henüz büsbütün kapanmadığını sandığım benim zamanımda, hemen hemen bütün başarılı piyesler filme alınırđı. Hayranlarımdan biri «Ah! Liz Taylor'un oyunuyla, *Kızgın Damdaki Kedi*'yi ne sevdim!», ya da «sizin *Tatlı Kuř*' unuzu seyrettiğim vakit, sağıksız olacağı korkusu içindeydim doğrusu! Neyse ki, herşey iyi düzenlenmiş. Hele, iki sevgilinin, sonunda, buluşması!» dediğinde, itirâf ederim ki, nasıl karşılık vereceğimi bilemiyor, şaşırp kalıyorum.

Hele en azından bu iyi niyetli insanların, *Sırça Kümes* gibi piyeslerimin namusluca olmayan uyarla-

malarından doğan filmler için hoşutsuzluklarını açıklayacakları yerde: «Ah! Ne kadar güzel, zavallı dişinin yeni bir arzuya heveslenmeyişi. Her şey o kadar iyi, o kadar belirgin ki! Doğrusunu söylemek gerekirse, zayıf bir son'la bitmesi korkusu içindeydim.»

Bütün filmlerimin, Amerikan halkını, tiyatrodaki gösterilmesi pek sakıncalı görülmeyip de sinemada utanç verici bulunan gerçeğin korkunç ve kirli yanlarıyla karşılaşmaktan korumakla görevli Hayes ve Breen komisyonlarınca «ahlâkî» sansüre tâbî tutulduğunu belirtmem gerekir size her şeyden önce. Bu sebeple, o vakit, her şey, her ayrıntı heyecan verici bulunuyordu. Gerçekten, sahne için yazılmış bir eserde, bazı şeyler, sinemaya uygulanmasında, bir alay'a dönüştüğü gerekçesiyle çıkarılıp atılabilirdi.

Meselâ, hemen ilk aklıma gelen *Geçen Yaz*'ı ele alalım; ilkin tiyatrodaki temsil edildiğinde, bir şiir dünyası havasını taşıdığı açıkça belli oluyordu. Ama, Mankiewicz'in, yer yer, üslûbu, ondan, öylesine sadece sözlere bağlı, kuru, yavan ve sakil bir şey çıkardı ki, Katherine Hepburn ve Montgomery Clift'in harika oyuncular olarak ortaya koydukları dışında, eserde savunulacak hiç bir şey kalmamıştı.

Bu yalnız, Hollywood'a yerleşmiş sansürün işi değildi; aynı zamanda, çok güçlü gözetimiyle, gerçeği, lirizmi lânetlemiş gibi mahkûm eden ve onları, tehlikeli orman yangınlarını söndürürcesine söndürmeğe çaba sarfeden kilisenin gayretkeşliği de. Bu filmlerden yalnız, 40 yılları sonu ile 60 yılları başı arasında çevrilmiş iki veya üçünün, doğruluklarını ve anlam-

larını kaybetmeden perdeye aktarılması cesareti gösterilebildi.

Mrs. Stone'un Roma Baharı'nda talihim işledi. Ne sahneye koyan Jose Quintero, ne Vivien Leigh, ne Warren Beatty, bir filmin başarıya ulaşması için zarurî görülen, sinema tekniği oyunlarına dayanılması suretiyle, bozma ve çıkarmaları kabul etti. Böylece, şiirsel gücünü bugün bile yitirmeden koruyabilen bir eser doğabildi.

Aynı şekilde, *Patlayış'* ı sahneye koyan Joseph Losey'e de burada büyük minnettarlığımı belirtmek isterim. Fakat, ne yazık ki, kadın yıldız, Flora Goldforth rolü için çok genç ve gereğinden fazla güzeldi. Tersine, erkek artist de fazla yaşlı ve en azından on kilo, daha şişmandı.

Liz Taylor ve Richard Burton'a, bir dram yazarı olarak beni ilgilendiren oyun tarzını benimsetmeye ve belirlemeye mecbur kalma beni bunalttı. Zevkim neyse o olduğuna göre, bu elmas ve trajedi heveslileri, bana pek pahalıya mal olan bahtsızlıklarla yüzyüze gelmeme sebep oldular. Bütün bunlara rağmen, daima mobilyalar kurtarılabilir. Ve, Losey, eşsiz estetik ve üslûp duygusuyla *Patlayış'* a ateşliliğinden çok şey kattı. Sonra, dağıtım düzeninde, Noel Coward'ın da, esprisi ve cazibesıyla bütün engelleri yeneceği de besbelliydi.

«Arzu Tramvayı»nda, Stella'nın, kız kardeşi Blanche'ı baştan çıkarışından sonra kocası Stanley'in yanında olmaktan mutsuzluk duyması gibi tamamen sunî ve boş eklemelerle, ruhundan çok şey yi-

tirmiş olmasını, benim kadar Kazan da üzüntüyle karşıladı. Fakat o, bunun, ancak, saldırgan sansür-cülerin hayret ve şaşkınlıklarını gidermeğe çare ararken, son anda farkına vardı.

Böylesine ahlâkî kayıtları umursamayan paracı kişilerin, yani film yapımcılarının perdede ahlâk ko-ruyucularına filmleri böyle sunmaları gerçekten garip bir şeydi. Fakat, iyi biliyoruz ki, bu çağda, asla sadakat, sinemada nadiren rastlanan bir özelliktir. Bu adamlar, yalnız kilisenin ve öbür sansür örgütlerinin değil, eleştiricilerin ve kitlenin de eğlence unsuru- runu önemsediklerini ve paralarını bunun için verdiklerini biliyorlardı.

Şükürler olsun, bugün bütün bunlar, bu şartlar değişti ve o kadar değişti ki, işler tam tersine döndü denebilir. Çok kez sinema sanayiinin, büyük stüdyoların baskı ve yasaklarına boş verdiğini görüyoruz. Hem de yeni filmlerden çok, buna, Broadway sahnelerinde sık sık şahit olunuyor.

Hemen hemen bütün bu eski filmlerin perdelerden çekilmesi ve yerlerine asıllarına uygun çevrimlerinin konulması gerekecek. Kitle de, artık, hayatın türlü yanıyla ilgili gerçeklerden ürkmüyor. Sinemada hatırı sayılan artistler de artık, piyasada hüküm süren riyakârlık gösterileri manialarından kurtulmuş bulunuyorlar.

Kendimden bahsetmemi hoşgörürseniz, kendi hesabıma ben, yolculuk yaptığım her sefer çantamda ve oturduğum yerlerde dosyamda, sadece *Kızıl Şeytan*

Bataryası İşareti' ni değil; bütün sanat şekillerini aşan ve gündelik hızdan, günden güne, geceden geceye gelişen hızdan oluşmuş, vahşi bir at hayatının olduğu gibi hikâyesi kadar doğal olan yeni sinemanın bu büyük macerasıyla alâkalı, mükemmel uyarlanmış, uzun veya kısa bir çok hikâye bulundururum. Sırtlanlar, çakallar ve akbabalar dışında, bütün vahşi hayvanlar gibi hür, soylu ve temiz bir ifade gücünde olan.

Kendini hemen perdede ifade eden bu kadar hızlı ve akıcı bir başka sanat biçimini nerden bulabiliriz?

O sulandırılmış, salça katılmış, taviz dolu ve insanda hayvansal heyecanlar uyandırma peşinde olan tâkip ve sekans sahneleri, şüphesiz henüz mevcuttur; ama, sizin Renoir, Truffaut, Bunuel, Jean-Luc Godard'larınız; ve İtalya'da, Fellini, Antonioni, Zeffirelli, yeni yitirdiğimiz De Sica, Visconti, Pasolini'nin çok güzel eserleriyle, gerekli ölçüsüne kavuşturulmuş, indirgenmiş, aşırılıkları dizginlenmiş bir sinema dünyası içinde.

Hakikatın imajı Tanrı'nınkidir. Yeni filmlerde, her ikisi de karanlık odada filme çekilmiş gözüküyor ve halk onları sevgiyle bağrına basıyor.

Bugüne kadar, bizde, yalnız, sanat galerileri, şiir külliyatları, bazı romanlar ve hikâyeler bir kültür duygusu uyandırabiliyordu. Bundan böyle, tiyatro salonlarından bile fazla, müzikal komediler, geri ve değersiz şeyler, meselâ... (neyse bir utanç örtüsü çekelim üzerlerine) sunan karanlık salonlarında onu aramaya gidebileceğiz Amerika'da.

Yeni filmlerin en iyilerinin ortaya koyduğu böyle parlak bir fenomeni doğurmak için, dünya emin adımlarla, astronomların bize demediği bir şekilde, güneşin etrafında, bir hızla dönüyor.

EUGENE IONESCO

(1912-1994)

KÜLTÜRÜ KURTARMAK

(Yöneticilerimize Açık Mektup)

Zamanımızın, düşüncelerini açık ve seçik bir şekilde ifade etmesini bilen düşünürlerinden biri, Manès Sperber, nice zaman önce, söylenmesi kolay olmayan ve inanılması güç, «*Sovyet Rusya'da, kaçınılmaz bir biçimde, iktidarın uygulamasıyla ileri sürdüğü kuram arasında görülen çelişki*» yi haber vermişti. «*Böylece, ideoloji, bir yandan soyut bir mitoloji, bir yandansa kutsal düşler sistemi oldu.*» («Aşıl'ın Topuğu»)

Bizim, Batı'da savunduğumuz belirli bir ideolojimiz mevcut değildir; buna karşılık, onlara sığınarak kendimizi (kötü bir şekilde) savunduğumuz, hikmeti vücudumuz sayılan ülkelerimiz var: özgürlük, kişilik açılımı, kültür. Fakat bu ülkeler de, sırasında, tarafımızdan kutsal düşler kılınma tehdidi altında tu-

tulurlar. Almandaki anlamıyla, kültür (sanat ve bilgi) amaçlı olmadıktan sonra, teknik, maddî ilerleme, yani medeniyet neye yarar? Doğu'da, herşey, siyasî iktidarın hizmetinde gözükmüyor; ancak politika için politika yapma zorunluğu yok. Düzenleme için düzenleme saçmalık olur zaten. Toplumda düzenleme hep bir başka şey için olur. Demek istiyorum ki, siyasî iktidar kültüre bağımlı olmak zorundadır. Neden amerikan aydınları tenkitçi ve kavgacıdır? Çünkü: siyaset adamları ümmidirler, yahut sadece iş adamlarıdır; çünkü: Birleşik Devletler başkanları, çoğunlukla bilgisizin bilgisizidirler. Niçin Rusya'daki maneviyatçı seçkinler, Sovyet İktidarına karşıdır? Çünkü: yöneticileri, utanmasız, hilekâr, iktidara susamışlar ve her türlü cinayete hazırlardır da ondan; daha açığöz Amin Dadalar yani.

Bizim politika adamlarımız ve yöneticilerimiz entellektüeldirler, çoğu geniş ve derin bir kültür sahibidir, hümanisttirler, edebiyatçılıkları vardır, iyi kitaplar yazarlar genellikle muhalefette oldukları ya da iktidardan düştükleri vakit. Bununla birlikte, onlar da, iktidar olgusunca değiştirilmişlerdir. Entellektüel bir bakan, artık bakan bir entellektüelden başka bir şey değildir. İlerlemesinin ve kalkınmasının gayesi kültür olması gereken bir ülkede, Kültür İşleri Bakanlığı, bütçesi «daha ağır basan ihtiyaçlar»ı karşılama sebebiyle indirildikçe indirilen küçük bir devlet sekreterliğinden öte görülmemektedir. Oysa, gerçekte, kültürden ve espriden daha ağır basan hiç bir şey olamaz. Sofokles Eski Yunanı ölümsüzleştiren trajedilerini yazdığı zaman, Atina çöküntü halindedeydi. Bizim ülkelerimiz, toplumlarımız ise, mem-

nunluk verici bir şey, henüz çöküş durumuna gelmiş değil. Bizzat bizim yöneticilerimizdir ki, onu yıkar, tepeler, onu yıkmak tepelemek için herşeyi yapar görünümünü vermektedirler.

Geçmişsiz bir toplum, kültürsüz bir toplumdur. Vaktiyle dev girişimler, bakanların ve Devlet başkanının onayıyla fransız il ve kasabalarında mimarî değer taşıyan ne var ne yok, hemen hemen hepsini mahvetti, harap etti. 19. yüzyıldan beri mimarî keşifler yok artık. O zamana kadar, yeni, mimarîde, da-ima eskiyle uyum halinde birleşmeği biliyordu. Antik çağda, bildiğimiz kadarıyla, Akdeniz çevresinde, anıtlasmış eserlerin güzelliğinin yaşamada, yurttaşlara, en yoksullarına bile katkısı vardı. İnsan sadece ekmekle yaşamaz. Güzellik, zarurî hayatî bir besindir. Bugün, iş yerlerinde, dairelerde, yeni konutlarda insanlar sıkıntıdan patlıyorlar; çünkü: güzellik ekmeği nimetinden yoksundurlar.

Eğitim Bakanlığı, insanlık klasiklerinin öğretimi-ni kaldırmakla öğrencileri eğitimden yoksun bırakıyor. Amerika'da olduğu gibi liselerden felsefe öğretimi de kaldırılıyor. Felsefe öğretimi, fransız orta öğretiminin gurur ve şerefidir. Biliyoruz ki, realitenin, evrenin birliği, bütünlüğü görüşünü yalnız ve ancak felsefe verebilir. Tek bir birlik ve bütünlük görüşü olmaksızın, mânevî dünyamız, kupkuru, ölü, kısır bir hâle gelir; bizler birbirinden kopuk, birbirine yabancı bireyler oluyoruz. Elbet, «niçin»in ve «nasıl»ın felsefî sorusu, doğuştan, yaradılıştan gelen, özlü ve temel sorudur: insan çocukluktan ölüme kadar hep kendi zihninin önüne onu kor. Belki onun cevabını veremeyiz ama boyuna onu cevaplandırmaya çalışı-

rız; yaptığımız meslek ikinci planda kalır. Bizden, esas olanı almak, bizi temelden mahrum etmek istiyorlar. Sosyalist ülkelerde, en azından, dogmatik bir felsefe öğretiliyor ki, ajanları, daha önceden, batılılarla olan politik, diplomatik, ekonomik ve teknik ilişkilerinde onlardan mânen daha iyi silâhlanmış olsunlar.

Doğu ülkelerinde, kültür bakanlığına cahiller, ya da tamamen politikacı kişiler getirilmekte. Fransa'da, bir kaç yıl önce, ciddi bir insan, Michelet, vardı aynı görevde. Fakat O da çözümleyeceği, karara bağlayacağı sorunların uzmanı değildi. Şimdi ise Michel Guy. Hareket imkânından mahrum Kültür İşleri sekreterliği bütçesi ise günden güne azalıyor.

«Eğer, Doğu ülkelerinde, siyasî iktidar yazmam gereken şeyi bana emretse, onu yazamam» diyordu André Malraux. Buralarda ise, bir başka diktatörlüğe, halkınkine ve paranınkine mâruz kalındığında, gittikçe daha az yazılıyor, dans ediliyor, müzik yapılıyor, güçlkle tiyatro oyunları oynanıyor. Demek istiyorum ki, Guy de Cars'ın romanları, Nathalie Sarraute veya Alain Robbe-Grillet'ninkilerden sonsuzca daha iyi satılıyor. Bununla birlikte, kültür, Guy de Cars değil, Alain Robbe-Grillet ve Nathalie Sarraute'tur. Henri Michaux'nun, Jean Tardieu'nün, Bonnefoy'nın, Francis Ponke'un şiirleri, kesinlikle, sabahdan akşama televizyonda şapşal şarkıcıların boğazlarını yırtarcasına okudukları şarkılardan daha az biliniyor. Fakat bununla birlikte, kültür Michaux'dur. Bugün, «Deliler Kafesi»ni görmeğe gidiyor halk, Paul Claudel'e değil, Beckett'ten çok daha fazla Bayan Dorin'e. Ama yine de ne Bayan Dorin'in

eserlerinin, ne de «Deliler Kafesi»nin kültürle bir ilişkisi vardır. Baudelaire, Verlaine, Rimbaud sefalet içinde yaşadılar, ama, Béranger'nin, ya da Louis Dupont'un üzerine şöhret ve para su gibi aktı. Kısacası, bu şeyleri, «kültürlü» kitle, pek iyi biliyor. Bunları hatırlatıyorsam, bütün bunlar bilinmek istenmediğindendir. Michel Guy de bilimsel araştırma laboratuvarlarından daha önemli olan ve «araştırmacı» diye adlandırılan tiyatrolara ve genellikle tiyatrolara olan yardımları köklüce kısıyor. Şimdilerde bir tiyatro adamının dediği gibi, kültür öldürülüyor. Tiyatro, kitleyle yaşar, halkın hoşuna gitmek zorundadır, aşağı yukarı böyle diyordu Michel Guy. Ben, tiyatro, halkın hoşuna gitmemelidir demek istemiyorum; demek istediğim, hoşla gidip gitmemeyi hesaba katma zorunda olmamasıdır tiyatronun. Halk, bilinir, kolaylığa ve tembelliğe eğilimlidir. Almanya'da bütün tiyatrolar yardım alır ve bu sebebledir orada aptalca piyeslerden daha çok kaliteli eserler oynanır. Herkes Balzac'ı tanır. Fakat, Balzac'ın fransızca yazmayı bilmediğini, eserlerinin hiç bir gerçekliği dile getirmediğini, anlamsız ve anlaşılmaz olduğunu ve çarçabuk unutulup gideceğini söyleyen zamanının sözümona ünlü eleştiricilerini şimdi kimselerin bilmediğini söyleyemez miyim, söylememeli miyim?

Bütün bunları, bugün bazıları için değerli olan şeyin yarın herkes için değerli olacağını belirtmek için söylüyorum. Ve bütün bunları, aynı zamanda, Fransa'nın bütün dünyada büyüklüğünü kültürüne, hümanist kültürüne borçlu olduğunu; herkes, içinde, belki kendisini değerlendirmeye kapalı, değerlendirilme duygusunu taşıdığından, bir eserin estetik veya

mânevî değerinin öğrenileceğini, ya da, daha çok keşfedileceğini, bilineceğini belirtmek için söylüyorum. Fakat, yöneticilerimiz, o kadar kötü bir adlandırmayla «kültür politikası» güdeceklerine, antikültürel bir politika, kültüre karşı saldırgan çökertici bir politika izliyorlar. Özgürlükçü ve insanlıkçı bir devletin her şeyin üstündeki ödevi ne olmalı? Kültüre yardım etmek, bütün değerlerin gelişip serpilmesine çalışmak. Çünkü: bu sonsuzca daha önemlidir, daha faydalıdır, daha etkilidir, teknokratların, mânevî değerlere hiç gözüyle bakan teknokratların, teknokrasi için yaptıklarından. Her iktidarın, her politikanın, her organizasyonun gayesi kültür olmalıdır. Kültür zarurîdir, hayatımız ve hayatımızdan sonrası su ve ekmek gibi zarurî.

... Ve «onlar»ın bunun farkında bile olmadıklarını belirtmek için bütün bu şeyleri söylüyorum.

SOVYETLERİN DOKUNGAÇLARI

Bütün ülkeler komünist partileri delegelerinin Berlin’de yaptıkları son toplantılarında, resmî planda çok şey söylendi. Herkesin bildiği şeyler: Uydu Ülkeler, Sovyet himayesinde yaşamaya devam edecekler, fakat öbür ülkelerin komünist partileri, otonom bir politika izlemekte serbest olabilecekler. Kimsenin bilmediği, resmî olarak söylenenlere belki de zıt mahiyette, yine resmen söylenebilecek önemde daha bir çok şey vardı. Sadece Moskova’nın ve Brejnev’in bildiği bir çok şeye de hiç değinilmedi. Yalnız bir şey açığa vuruldu, ya da daha doğrusu açığa çıktı. Brejnev’in bir sözüyle: «bazılarının iddia ettiği şeye, bir ideoloji olarak komünizmin günü geçmiş olduğuna inanmak saçmadır.». Şüphesiz, Brejnev’in, bu düşüncenin aksini savunması ve ileri sürmesi beklenemedi. Fakat sorunu ortaya koymuş oldu bu sözüyle. Evet, bu bir sorundur. Önemli bir sorun.

Kabarık sayıda gazeteci, siyaset üzerine düşünen

kişiler ve bir takım diğer insanlar, Avrupa komünist partilerinin, en azından, sözlü planda, ideolojik konuda büyük ödünler vermeğe mecbur kaldıklarına dikkat çektiler. Komünist partiler, dudak ucundan da olsa, prensip olarak, bazı özgürlükleri, muhalefete yer verilmesi gereğini v.b. kabul etmek, bu yönde «burjuva» hümanizmine taviz vermek zorunda kaldılar.

İşin hakikatı: komünizm, bozgun halindedir, çöküş içindedir. İlk defadır ki, bu, teorik planda da olsa, apaçık ortaya çıktı, şu sıralar, Portekiz’de... Bir takım akli-evvel, portekizlilerin, yarım yüzyıl faşist bir diktatörlük yönetiminde aptallaşmış oldukları için, hemen, komünist ülküyü anlayamayacaklarından dem vurdu. Ama, Portekiz halkı, tam bir sağduyu ve mükemmel bir zekâ yeteneği ile, hepsini şaşkına döndüren bir olgunluk sınavı verdi. Şimdi hepimiz pek iyi biliyoruz ki, orda, devrim, iktidara el koyduğu vakit, bir tiranlık kurmuştu. Çağdaş tarihin en büyük başarısızlığı ve trajiği oldu komünizm. Bunu, Brejnev, inkârıyla ortaya koydu. Marksistler, kabul etmesine kabul ettiler bunu, ama, Duverger gibi, sosyalizmin, başka bir yerde, meselâ Fransa’da başarılı olabileceğini ileri sürmekten de geri kalmadılar. Tanrı bizi böyle şüpheli bir girişimden korusun! İtalya’da oy aldılarsa bu, Berlinguer’in kişisel cazibesi ve İtalyan komünist propagandasının, uzun yıllar, ustalıkla, özgür ve Moskova’ya bağlı olmayan bir «İtalyan komünizmi» sloganını işlemesi sayesinde oldu. Bunun üzerinedir ki, Fransız Komünist Partisi, pek geç, fakat acele edercesine, bir «Fransız tarzı komünizm» fikrine dayalı bir oyun düzenleme zorunda kaldı. Fiilî durumda, Marchais’in partisi, gerileme halindedir. Fransız Sosyalist Partisi, kol ucuyla, bu düşüşe tutunuyor.

1967’de, bütün dünyada, Ekim Devrimi’nin ellin-

ci yıldönümü şenlikleri yapılıyordu. Ben de, yine Figaro'da bir gaflar, yanlışlıklar, başarısızlıklar, zulümler, cinayetler ve türlü katliamlar yarım yüzyılının kutlandığını yazmıştım. Gericilerin en korkuncu olarak nitelendim. Kuşkusuz, Fransa'nın ve dünyanın tüm gazetelerinin, radyo ve televizyonlarının bir ağızdan Rus Devrimi ve Sovyetler için övgü türkülleri yakmalarını önleyemedim elbet. Ama, o günden bugüne çok şey değişti.

Fransa'nın, az raslanır değerinde anti-marksistlerinden, en büyük siyasî zekâsı Raymond Aron'un aydınlık incelemeleri, marksizmi derinliğine ve temelden bilen Papalanou, eski komünistlerden Pierre Daix veya Garaudy ile birlikte, en inatçı kafalara bile etki yapmakta gecikmedi. Ve, yine, Jean François Revel ve Alain Besançon, Sovyet toplumunun «harka»lığının (ideoloji, sosyal realitenin verimidir, Sovyet Rusya'da olduğu gibi realitenin ideolojiye uyma zorunluğu yoktur diyerek), ve esas olarak da, totaliter eğiliminin mistik maskesini sıyırmasını bildiler. Glücksmann ve Georges Suffert de, Rousset, Granier ya da Domenack'ın da aynı şeyi yapacakları sanılıyordu. Fakat, sıra onlara gelince, sesleri çıkmadı.

Nihayet, komünizme karşı entellektüel ve mânevî mukavemetin rus kahramanları da gözüktü. Bütün bunlar, bir kısmı iyi yüreği, fakat çoğu, kin, hınç, ya da çıkarı yüzünden marksist olmuş epey fransız aydınının kulağına çalındı, hatta giderek ruhlarına işlemeye başladı. Ama, Fransa'nın, Sovyetçilikten, Stalinçilikten, ya da Marksçılıktan arınışı, fransız «entelijansiya»sı diye isimlendirilen aydınların arınışından yavaş gelişmektedir. Zehirlenışten ilk olarak üniversite öğretim üyeleri, sonra orta öğretim hocaları, sonra ilkokul öğretmenleri kurtulacaklar; en son da öbürle-

ri onları izleyecektir. Fakat, zehirlenmeden tam arınış için yirmi yıl, komünizm sahteliğinin anlaşılması ve sökülüp atılması için yirmi yıl gerek.

Fransa'nın geçireceği bu evrimi, Almanya, İngiltere ve Amerika da geçirecek. Aydın yanları düşünülürse, bulaşıcı ideolojik kudurganlıktan en çok etkilenenler, tiyatro adamları oldu. Evet, zihiyetin değişmesi için yirmi yıl lâzım. Bu çoktur. Çoğun çoğu. Komünizmin, ancak gayr-ı insanî, içinde yaşanamaz toplumlar kuracağını ve kurabileceğini bilen utanmaz sovyet yöneticileri bütün bunlardan tamı tamına haberdirdiler. Sovyet Rusya'nın on binlerce tank ve uçağı, yüzbinlerce askeri Avrupa'nın sınır boylarındadır. Ve uyanan vicdanları susturma gücündedirler. Bizi yutmaları için kırk sekiz saatlik bir savaş onlara yetecektir. Daha önce, Sovyet İmparatorluğu, Afrika'ya, Ortadoğu'ya ve dünyanın dört bucağına uzandı, her yanı kapladı, istilâ etti. Rusya'nınkinin çapında bir dünya gücü, namuslu ve insanî olup hepimizle birlikte sulhü hakim kılmadıkça, daha nice, işitilmemiş, görülmemiş cinayetlerin işlenmesi sürüp gidecektir durmadan Arz üzerinde.

Öte yandan, bütün dünya komünist partileri iktidara susamışlardır. Bunun için her şeyi mübah görüp her çareye başvuracaklardır. Bu sıkı örgütlerin, idarelerin, gerçekte sadece iktidarı tercih eden partilerin, zulmü ortadan kaldırmak yerine onu tesis etmeyi, kökleştirmeyi nasıl bekleyip kolladıklarını düşünebiliyor, tahayyül edebiliyor musunuz? Ve, onların yakınında, onlara dayanarak, buyruklarını fısıldayıp durarak, iğrenç Sovyet İmparatorluğunun, dünyanın bir ucundan öbür ucuna, dokungaçlarını uzatacağını... Evet, Sovyet gücü olmaksızın, Batı komünist partileri bir balon gibi sönerler.

ALAIN BOSQUET

(1919-1998)

ALAIN BOSQUET, PAUL GILSON'UN ŞİİRLERİNE İŞİK TUTUYOR

Çoktandır, birbirine yeteri kadar komşu iki duygunun, CANSIKINTISI ve GÜÇSÜZLÜĞÜN sonucu olan, yolculuk yapma, başka ülkelerde yaşama özlemi olanca varlığı ile şiire girdi. CANSIKINTISI, 1910'a doğru İÇSIKINTISI oldu. Bu İÇSIKINTISI günden güne derinleşti, gelişti. Pek de farkına varmaksızın, çağın şairleri, kırk yıllık kesiksiz barışın, savaş görmemenin doğurduğu sessiz yaşamaya tepki gösterdiler. Almanya'da Else-Lasker Schüler, Gottfried Benn ve Franz Werfel'in çevresinde toplanan expressionistler büyük çılgınlarla apokalipsi, dünyanın sonunu, savaşı çağırıyorladı. Diğer memleketlerde, ölümcül denecek kadar acı değil ama, resim çizmekten daha keskin bir anlamda, Rimbaud'nun yahut Gauguin'inkinden daha çok sığ yaşanmış bir «öteler, başka yerler» sözü dillerden düşmez oldu...

Bu, lâflarla şişirilmiş, gürültülü, kaynağı Verhaeren ve Whitman olan, kûf! kûf!larla, afişlerle, hareket tarifeleri ile, posta vapurları ile, trenlerle dolu bir «öte-ler, başka yerler» oldu: Cendrars'ın Transsiberien'i, Levet malaryaları, Barnabooth iskeleleri. Gezegen (dünya) yürüyerek, at sırtında, bezgin bir fotoğrafçı olarak dolaşıyordu. Her garda böylelikle insan bir parça daha can sıkıntısını öldürüyordu.

1919'dan sonra, büyük bir sayıda fransız şairini güçsüzlük (impuissance) duygusu yakaladı. Onlara, kendi kendini yapan tarihe ortak olamayacaklar, oluşumuna katılamayacaklarmış gibi geldi. İnsanın daha çok canlı ve yaratıcı, söz geçirir olabileceği «öte-ler, başka yerler» özlemini duydular, oraları kışkırdılar. Fargues hiç görülmemiş yüzler ve manzaralar çizdi. Morand, Amerika'yı öyle şiirlerle özetledi ki, telgraf dersiniz. Salmon'un başarısını, Mayakovski'nin masal genişliğine kavuşturduğu şey sağladı.

İtiraf etmek gerek, bu başka yerlerde yaşama özlemi bindebir bir fizikötesi serüven görünüşünü alıyordu. Onlar gezegeni de gerçeği ile kavramaya çalışmıyorlar, incelemiyorlardı. Çabuk çabuk geçiyorlar, yabancı görünüyorlar, görünmeyi seviyorlardı.

Bu gün, Saint-John Perse, Pierre-Jean Jouve, Henri Michaux'un şairlik maceraları ve her an, farkında olarak ya da olmayarak algıladığımız oluşlar, hep 1910, 1920 arası davranışların kapısına çıkar: Baaedeker şiirinin yüzünü çizen de işte bu. Gezegenle gittikçe daha gerçek ve insanı vahşileştiren bir çeşit dostluk, dayanışma (biz bu insana, dünya adamı, ilk çağ adamı da diyebiliriz) günümüzü tepeden tırnağa dolduran bir şeydir. İnsanın tabiatla kaynaş-

ması demek olan bu mistik evlenme iki biçim alabilir: birincisi, dil, eşya ve zekânın boyuna değişen bir alınyazısına doğru koşup gittikleri bir isyan çerçevesi içinde, insan ve çevresini geniş ve soyut olarak ele almak, ortaya koymak. Tarih, isim ve yerleriyle daha az masala kaçan ve daha kesin bir katılma şekli.

İkincisi, Paul Gilson'un olanı. O gezegenle, şu bizim Tokyo sokağında, şu saatte, hattâ şu adamın yanında, gözü önünde buluşur. Eşyayı yeniden tanımlamaya kalkışmaz, isimlendirir. Bir ufkun rüyasını görmez, hülyasını kurmaz, aşar. O bir hayvanı koğalamaz, yakalar, vurur. Onun şiiri soyut bir jeoloji değil artık, daha da kesin ve belirli kılınamayacak bir toponomi (yer isimleri bilimi) ile kaplı bir coğrafyadır.

Daha da kesin, belirli kılınamayacak mı? Paul Gilson, çağının désincarnation yahut réincarnation acılarından hiçbirini küçümsemiyor, reddetmiyor.

O yakalanamayacak olanı yakalamak istiyorsa, bu, garip tasa onu boyuna rahatsız ediyor demektir. «Ulvi memuriyet», «kendine özgü an» (moment spatial)ın bilgisi bile bir itiraf, bir kabuldür. O onu kurtarır ve sınır, kılavuz taşlarını kaybetmeksizin kendi kendisini kurtarmaya bırakır.

*Şu taşlık yolda kendimi yalnız buluyorum yeni
bir benle artık beni istemeyen.*

.....
Kendi kendimle yabancı bir dille konuşurum.

.....
*Bana kalıyor bir bakış kendim için alıkoyduğum
Dünyanın son gözlerinden kurtardığım tek ışık.*

.....
Kendimde ölü harflerden ötesi uzağa...

.....
*Değersiz ve gereksiz bir gül. Devler hayvanlaşıyor.
 Fakat ben biliyorum orda geriye dönenlerin yığın
 yığın olduğu yerde,
 Kuyruklu yıldızların saçlarına bağlı mâsum in-
 sanlar,
 Zamanların gecesinden bile kurtaracaklardı
 seslerini*

.....
*Başşehirler söylersiniz benim için şarkınızı,
 Kalbsiz bir dünyada kalb size söylese.*

.....
Ölüm gülümsüyor arasından mimozaların.

Şu bizim gerçek dünyamızı kutsal bir iş yaparmışçasına gezen Paul Gilson, pistleri bile bile karartan, sise gömen şu bildiğimiz fantezinin de yabancıdır. Bu, Toulet kadar, Apollinaire kadar onda da vardır. Onun saat düzeninde, kadran üstünde onüçüncü bir rakam yer alır. Ve onun özel isimleri olan ülkeleri, uyduruldukları açık olduğu için gerçek yerler olamayacakları çarçabuk anlaşılır. Onun haritasız ülkeleri yoksa da, memleketsiz güzelim haritaları vardır.

*Balık tutan kedi sigara içen köpek
 Siz bana arkadaşlık ettiniz
 Kelebek ülkesinden
 Ay Simidine kadar*

*Ey hâtıra, ey mavna
Seni camdan dibine kadar boşaltacak mıyım
Ki orda izleri var katillerin başparmaklarının,
Ve son trenleri kaçırın,
Ki orda arabacı kapılarının altında
İlk olarak nöbet tutmak ne talih
Bir Avrupa öksüzü gibi.*

Hayır, Paul Gilson, Avrupanın bir öksüzü değildir. O, yumuşaklıkla (Eluard gibi), kurnazlıkla (Prévert gibi), iki çehrelilik kuvvetiyle (Queneau) gibi bize Avrupa'yı en küçük ayrıntısına kadar anlatan, bizi ona yeniden başlatan, onu bizden saklayan, bizi ona çevirenlerdendir: O'nun sayesinde, Avrupa bizim derimize dokunur, çok sayıdadır, Asya'dır, Afrika'dır. Paul Gilson, kolaycacık bölge şiirini kaldırabilmiştir.

SON

İ Ç İ N D E K İ L E R

- 7 **UNAMUNO**
- 9 Ölümsüzlüğe susayış
- 13 **ALAIN**
- 15 Şiir ve Tabiat
- 17 **PAUL CLAUDEL**
- 19 Şiirde İlham Hakkında A. Brémond'a Mektup
- 25 **FRANÇOIS MAURIAC**
- 27 Mauriac'ın Karnesinden
- 31 **GABRIEL MARCEL** ve Ölümü Dolayısıyla
- 33 Niçin, Nasıl?
- 36 Gabriel Marcel ve «Görünmeyen» - Claude Mauriac
- 41 Ölümü Dolayısıyla **MARTIN HEIDEGGER** Üzerine
- 43 Metafiziğin Sonuna Doğru - Michel Palmier
- 45 Çağımızın En Büyük Filozofu - Jean Lacroix
- 46 Varlığın Büyük Huzur ve Sükûnu - Jean Guilton
- 49 **ANDRE MALRAUX** ve **ANDRE MALRAUX** Üzerine
- 51 Ling'den A.D.'ye
- 53 Malraux'nun Yedinci Sanata Bakışı
- 61 **TENNESSEE WILLIAMS**
- 63 «Sinema ve Ben»
- 69 **EUGENE IONESCO**
- 71 Kültürü Kurtarmak (Yöneticilerimize Açık Mektup)
- 77 Sovyetlerin Dokungaçları
- 81 **ALAIN BOSQUET**
- 83 Alain Bosquet, Paul Gilson'un Şiirlerine Işık Tutuyor